

STŘETNÝ BOJ

A KLASIFIKACE BOJE

V článku navazuji na některé polemické názory o střetném boji jako druhu boje a vyslovuji k této otázce vlastní názor.

Místo střetného boje v ozbrojeném boji je v teorii taktiky určeno výsledkem dělení (klasifikace) boje na jeho druhy.

Až do poloviny 19. století se ve vojenskoteoretických pracích a názorech vojevůdců rozlišovaly v podstatě dva druhy boje — útok a obrana. S postupným rozvojem výroby rostl rozmach a složitost bojové činnosti, což se zákonitě odrazilo v pokusech vojenských teoretiků o její výstižnější klasifikaci. Ve druhé polovině 19. století se v bojových řádech evropských států poprvé objevil pojem „**střetný boj**“ a objasňují se základní otázky jeho organizace a vedení.

Pojetí střetného boje nebylo v armádách různých států jednotné, dokonce i uvnitř národních armád byly různé názory. V převážné míře byl tehdy střetný boj objasňován jako zvláštnost útočného boje, ke kterému dochází při střetnutí dvou na sebe útočících stran.

Vývoj teorie taktiky ukázal, že **základem klasifikace boje se všeobecně stal cíl boje a způsob jeho dosažení**. Avšak přes jednotně zvolený základ klasifikace boje docházelo a dosud dochází k rozdílným výsledkům klasifikace, a to zejména z hlediska místa střetného boje v ní. Změny v pojetí střetného boje se odůvodněně odrážejí ve struktuře teorie taktiky, v členění osnovy polních řádů a učebnic taktiky v daném časovém období.

Jeden z možných přístupů ke klasifikaci boje podle cíle a způsobu boje ukazuje jedna z prvních učebnic taktiky Rudé armády „Obecná taktika“, vydaná na VA Frunze v roce 1924 [Voprosy taktiki v sovetských vojenných trudach (1917—1940), Moskva 1970, str. 30—31].

Podle **cíle** byly rozeznávány tři druhy boje: boj s rozhodným cílem; boj k získání času, boj k získání zpráv.

Podle **způsobu** byly rozeznávány rovněž tři druhy boje: boj manévrový; boj poziční; zvláštní druh boje — boj v občanské válce.

Ve všech třech druzích boje bylo možné nepříteli buď napadat, nebo se jeho napadení bránit. Podle toho se boje dělily na: útočné, obranné, střetné (obě strany útočí).

Jako zvláštní druhy boje byly hodnoceny: ústupový boj a pronásledování.

Přestože v dalším vývoji teorie taktiky nedošlo ke změně základu pro dělení boje byl v postupně vydávaných polních řádech Rudé armády (Sovětské armády, od roku 1945 i v řádech ČSLA) střetný boj chápán různě:

- a) před 1. světovou válkou — jako zvláštnost útočného boje;
- b) v meziválečném období — jako zvláštní druh bojové činnosti;
- c) za Velké vlastenecké války a po válce — jako zvláštní druh útočného boje;
- d) od roku 1964 — jako samostatný druh boje.

Teoretické ujasňování správného místa střetného boje v klasifikaci boje se v principu nedotýkalo pojetí jeho podstaty — současné útočné činnosti bojujících stran, a cíle — zničit nepříteli, které se neměnily.

Avšak i poslední, v socialistické vojenské doktríně přijaté, pojetí střetného boje jako samostatného druhu boje (čl. 179 Vševojsk-1-1) je předmětem dalších diskusí na stránkách vojenskoodborných časopisů a publikací. Svědčí o pokračujícím procesu hledání odůvodněného místa střetného boje ve vševoj-
skovém boji.

Vojenská mysl č. 5/1971 v článku „Polní řád a dnešek“ shrnuje názory sovětského tisku, které se vztahují ke kritickému hodnocení platného Polního řádu. Článek upozorňuje na rozdílné pojetí střetného boje a střetného sražení jako druhu činnosti. Zatímco na taktickém stupni je střetný boj považován za samostatný druh boje, na operačním stupni je střetné sražení považováno za „nejtěžší druh útočné činnosti“ (Oper-1-1, čl. 157). Článek dále uvádí: „Zkušenosti dokazují, že na taktickém stupni je nutné pokládat střetný boj za samostatný druh bojové činnosti.“ V rozporu s tím článek pokračuje: „Vojska je vedou (střetné boje — pozn. autora) útočnými metodami, a proto je třeba je počítat mezi způsoby útočného boje.“

Ve Vojennom vestniku čís. 1/1973 V. Vinnikov v článku „O střetném boji“ kriticky posuzuje nejednotné pojetí cíle a úlohy střetného boje a slabou teoretickou připravenost velitelů k jeho organizaci a vedení. Navrhuje tuto definici střetného boje: „Střetný boj vzniká při střetnutí stran, které usilují z chodu rozdrtit protipřisobícího nepříteli.“

Ve Vojennom vestniku čís. 8/1974 P. Kunickij vyslovuje názor, že střetný boj je nerozlučně spojen s útokem, že je jeho zvláštním druhem. Doporučuje, aby střetný boj se objasňoval v hlavě „Útok“ nebo ve zvláštní hlavě polního řádu a nespojoval se s pochodem.

A. Sidorenko v práci „Nastuplenije“ (Moskva, str. 15) uvádí: „Specifika v organizaci a vedení střetného boje a sražení, která překračuje rámec útoku na nepříteli v obraně, si vyžádala jejich samostatné zkoumání a studium.“

Ve Vojenské myslí čís. 9/1974 uvádějí autoři článku „Vojenská terminologie“ přehlednou tabulku „Vzájemná souvislost složek vojenského umění“. V řádku „taktika“ je ve sloupci „uskutečňuje“ veden střetný boj v závorce. To naznačuje, že jej autoři nepovažují za samostatný druh boje.

Z hlediska cíle článku považují za zbytečné uvádět další příklady různých názorů na místo střetného boje v soudobém boji. **Jádrem problémů, ke kterému jsou vyslovovány polemické názory, je otázka, zda střetný boj je nebo není**

samostatným druhem boje. Tato otázka rozhodně nemá formální význam, protože odpověď na ni se musí opírat o klasifikaci vševojskového boje. Klasifikace boje, jakožto klíčového objektu poznání teorie taktiky, má zásadní význam pro správné určení taktických kategorií a pojmů, pro jejich definování a objasnění dialektických vztahů mezi nimi, bez čehož se žádná vědecká teorie nemůže obejít. Výsledek klasifikace podstatně ovlivňuje celou strukturu teorie taktiky. Správná klasifikace usnadňuje proces dalšího zkoumání boje jako složitého jevu ozbrojeného zápasu, zabezpečuje úplnost a hloubku jeho zkoumání, dovolu- je objevit specifiky podmínek forem a způsobů použití sil a prostředků v různých jeho druzích, objevit vnitřní zákonitosti boje, zvláštnosti jeho organizace a vedení.

Klasifikace — to je třídění, dělení celku na části podle zvoleného základu (znaku, vlastnosti), který umožňuje tyto části od sebe odlišovat podle jejich různé kvality. Abychom dosáhli správného výsledku, musíme přísně dodržovat pravidla dělení, která vymezuje formální logika (Kondakov N. I., Logičeskij slovar, Moskva 1971, str. 214—215). Zvolený základ dělení ovlivňuje rozhodující způsobem výsledek klasifikace.

Vývoj potvrdil, že pro klasifikaci boje jsou určujícími znaky jeho cíl a způsob. Existuje však jeden problém, který dovoluje při stejném základu dělení dosahovat různých výsledků (nikoli z příčin vývoje podmínek ozbrojeného boje, které odůvodněně vedou k nepřetržitému zdokonalování klasifikace, ale z hlediska dodržení pravidel formální logiky). Zvolený základ dělení není totiž jednoznačný, můžeme jej rozdělit na dva základy — „cíl“ a „způsob“, z nichž každý o sobě může vést k samostatnému dělení.

Analyzujeme si odraz této skutečnosti na přijaté klasifikaci boje. **V teorii všeobecné taktiky se v socialistických armádách vševojskový boj dělí na čtyři druhy boje: střetný boj, útok, obranu a odchod.**

Porovnejme **formulaci cílů** u jednotlivých druhů boje:

„Cílem **útku** je v co nejkratší době úplně zničit bránícího se nepřítele a ovládnout důležité prostory“ (Vševojsk-1-1, čl. 216).

Cíl **střetného boje** Polní řád jednoznačně nedefinuje. Podle Taktiky soudobého boje (NV 1968, str. 67) je cílem střetného boje: „... rozdrtit útočícího nepřítele, ovládnout určitý prostor nebo čáru a zabezpečit další rozvíjení potřebné bojové činnosti.“

Porovnáme-li cíle útočného a střetného boje vidíme, že se v podstatě shodují. V obou případech je cílem jednak zničení (rozdrčení) nepřítele, jednak ovládnutí určitého prostoru. Odlišný je charakter činnosti nepřítele, který má být v boji zničen.

Cílem **obran**y je odrazit útok nepřítele, který je v převaze, způsobit mu značné ztráty, udržet důležité prostory terénu, a tím vytvořit příznivé podmínky pro přechod k rozhodnému útoku (Vševojsk-1-1, čl. 427).

Cíl **odchodu** není v Polním řádu jednoznačně definován. Práce Taktika soudobého boje, str. 71 uvádí: „... cílem je vyvést vojska z pod úderu přesily nepřítele a k zaujetí výhodnějšího postavení pro splnění následujícího úkolu.“ V uvedené formulaci cíle odchodu není zakotveno ničení nepřítele a je více zdůrazněn manévr vojsky.

Obdobně můžeme porovnat druhy boje podle **způsobů dosažení jejich cílů**. Způsob útoku je objasněn v čl. 216 Polního řádu, způsob obrany v práci Taktika soudobého boje, str. 69 a způsob odchodu v čl. 507 Polního řádu. Způsob střetného boje není v Polním řádu souhrnně formulován. Z kontextu uvádě-

ných zásad střetného boje můžeme vyvodit, že způsob střetného boje se v podstatě shoduje se způsobem útoku. Zvláštností je výrazné úsilí o předstihnutí nepřítele a manévrový charakter činnosti.

Na základě porovnání cílů a způsobů jednotlivých druhů boje můžeme zjistit, že v jejich formulacích není uplatněn jednotný metodický přístup, který by se důsledně opíral o přijatou klasifikaci boje. To ukazuje na aktuálnost dalšího zkoumání a zdokonalování pojmového aparátu teorie taktiky.

Z hlediska určení místa střetného boje v soudobém boji toto porovnání cílů a způsobů útočného a střetného boje nedokazuje nutnost vydělení střetného boje jako druhu boje. V některých pracích je osamostatnění střetného boje odůvodněno zvýšením pravděpodobnosti jeho vzniku nebo zvýšením jeho významu. Takový přístup by ovšem znamenal přijetí jiného základu klasifikace, a to podle četnosti vzniku nebo podle významu, který však nemůžeme považovat za určující znak druhu boje.

Analýza diskutovaného problému ukazuje na odůvodněnost zvolit pro klasifikaci boje na jeho druhy takový základ, který by vedl k jednoznačnému a vyčerpávajícímu dělení a vytvářel přirozené podmínky pro další dělení na nižších úrovních. Je zřejmé, že pro dělení boje na jeho druhy je prvořadým znakem cíl boje. Proto ke snížení variabilnosti výsledků dělení můžeme upustit od souběžného dělení boje podle způsobu dosahování jeho cíle. Způsobu boje můžeme oprávněně využít jako základu pro dělení na nižších úrovních klasifikace.

Hlavním cílem boje, jeho funkcí, je **ničení** nepřítele. Ničení nepřítele je atributem boje; bez tohoto základního znaku nemůže ozbrojený boj jako dvoustranný proces existovat.

Můžeme využít této rozhodující vlastnosti boje — ničení nepřítele — k dělení boje na jeho druhy? Určitá možnost je v kvalitativním odlišení dosahovaného (požadovaného) stupně ničení. Útok — úplně zničit; obrana — způsobit značné ztráty; střetný boj — rozdrtit; odchod — ničit nepřítele v míře umožňující vyvedení hlavních sil z pod jeho úderu. Avšak jak vymezit míru příslušného stupně ničení? Jaký je potřebný poměr sil k úplnému nebo jinému ničení nepřítele, který by sloužil jako objektivní měřítko? Ukazuje se, že různý stupeň ničení nepřítele nevyhovuje jako základ dělení boje na jeho druhy.

Kromě ničení nepřítele je dalším cílem a vlastností boje určitý vztah k ovládnutí terénu (prostoru). Boj není možné vést mimo prostor.

Cílem pozemního boje je za prvé rozdrčení taktického uskupení nepřítele a za druhé ovládnutí (udržení) důležitých prostorů terénu.

Zvažme, jaké možnosti pro dělení boje nám poskytuje ta stránka jeho cíle, která se vztahuje k ovládnutí terénu.

Z hlediska cíle boje můžeme vymezit v podstatě tři rozdílné možnosti vztahu k ovládnutí terénu:

1. postupovat na území nepřítele a zmocňovat se ho;
2. bránit dosud ovládaný prostor;
3. opouštět dosud ovládaný prostor.

Každá další možnost je založena na kombinaci těchto tří možností, a to buď kombinace „vedle sebe“ (v prostoru), nebo „za sebou“ (v čase).

Bojové zkušenosti Velké vlastenecké války ukazují, že v průběhu jednoho boje téměř vždy docházelo souběžně ke kombinaci těchto možností, avšak jedna z nich převládala, na realizaci jedné z nich se podílela rozhodující vět-

šina sil svazku (útvary), jedna z nich se projevovala jako tendence vývoje toho kterého momentu boje.

V aspektu cíle boje, který se vztahuje k ovládnutí terénu, vidím objektivní, reálně měřitelný základ pro dělení boje na jeho druhy.

I v podmínkách používání jaderných zbraní, kdy se jaderný úder stal rozhodujícím prvkem boje, zůstává úder vojsk, který směřuje k obsazení území nepřítele, kritériem konečného vítězství nad nepřítelem. I značné zničení nepřítele, avšak bez obsazení jeho území, mu zachovává možnost po určité době obnovit bojovou sílu a přejít do útoku. Obdobně ztráta nebo udržení bráněného prostoru je kritériem úspěchu nebo neúspěchu obrany.

Domnívám se proto, že můžeme dělení boje odůvodněně opřít o kvalitativní rozdíly cílů boje ve vztahu k ovládnutí terénu. Podle takto chápaného cíle boje jako základu klasifikace můžeme **dělit boj na tři druhy:**

a) **útok** — ve kterém je ničení nepřítele spojeno s postupem vojsk vpřed na území ovládané nepřítelem;

b) **obrana** — ve které je ničení nepřítele spojeno s držetím bráněného prostoru;

c) **odchod** — ve kterém je ničení nepřítele spojeno s opouštěním dosud ovládaného prostoru.

Tato klasifikace nevede k vydělení střetného boje mezi druhy boje a ukazuje, že střetný boj spadá pod útok. Tím se nijak nesnižuje význam střetného boje v soudobém boji, protože význam jakéhokoli druhu (způsobu, formy) boje se musí odrážet v míře pozornosti, která je mu v teorii a praxi taktiky věnována bez ohledu na jeho začlenění v celkové klasifikaci boje.

Analýza dovoluje vyvodit závěr o podstatě boje a podstatě druhu boje.

Zatímco **podstatou boje** je ničení nepřítele a z toho vyplývající možnost vnucovat mu naši vůli, je **podstatou druhu boje**, vedle ničení nepřítele, které je jeho atributem vyplývajícím ze sounáležitosti k rodovému pojmu boj, jeho různý vztah k ovládnutí terénu (prostoru), který nachází odraz ve formulaci cíle toho kterého druhu boje.

Z této analýzy a ukázaného přístupu k dělení boje na jeho druhy rovněž vyplývá, že jde o dělení v nejobecnější rovině, že jím vymezené druhy boje jsou základními, výchozími kategoriemi teorie taktiky, kategoriemi o vysoké obecnosti (jejich obsah je v podstatě omezen na dva určující znaky cíle boje), přitom kategoriemi o značném rozsahu, které ve svém souhrnu plně vyčerpávají rozsah děleného pojmu boj.

Dělení umožňuje v procesu neustálého zdokonalování klasifikace boje přirozené začleňování všech dalších nově vznikajících forem a způsobů boje pod některý již vydělený druh boje, aniž by došlo k narušení logického systému nejobecnějších kategorií.

Úplná klasifikace boje vyžaduje další důsledné dělení až k co nejúplnějšímu objasnění místa a úlohy každého druhu (formy, způsobu) boje, mezi nimi i k logicky správnému určení místa střetného boje v soudobém boji.

K analogickému problému, k jedné polemice o smyslu slova „imperialismus“, V. I. Lenin napsal: „Přít se o slova není ovšem rozumné... Musí se však přesně vymezit pojmy, chce-li se vést diskuse.“ (V. I. Lenin, Stati o vojenství, sborník, NV 1955, str. 151.)